I 3302.

I 144

A. Spuhl.

Lärobok i estniska språket

för swenska folkskolor i Estland.

I delen.

Eesti keele õpetus

ROOTSI RAHWAKOOLIDELE EESTIS.

I jagu.

54784

Haapsalus, 1920.
M. Tamwerk'i kirjastus.

Bibliotheca universitatis Dorpatensis

Från författaren.

Föreliggande lärobok är avsedd i första hand för bruk i skolan och förutsätter dess anwändning elewens bekanntskap med modersmålets formlära.

Det är egentligen det första försöket att författa en lärobok i estniska språket för swenskar och, som sådant, har boken sina brister, som författaren wore tacksam att få påpekade.

Nutida swåra tryckningsomständigheter hawa inwerkat menligt på bokens utseende samt förorsakat tryckfel. Äwen kunde tryckeriet icke hinna med att få ordförteckningen, som skulle medfölja boken, färdig till skolårets början, warför densamma utgiwes senare som ett särskilt häfte.

September 1920.

A. Spuhl.

Lärobok i estniska språket

för swenska folkskolor i Estland.

I delen.
(med ordförteckning).

Hapsal, 1920.
M. Tamwerk förlag.

Bibliotheca universitatis Dorpatensis

A 3303.

2

153425

i 160714 38

§ 1.

Mis ſee on? See on laud. See on pink. See on uks. See on aken. See on tuba. See on ahi. See on ſulg. See on pliiats. See on raamat. See on nuga.

Misſugune on laud? Laud on kõrge. Misſugune on pink? Pink on madal. Maja on ſuur. Raamat on wäike. Sulg on teraw. Nuga on nüri. Ahi on ſoe. Tuba on külm. Meri on ſügaw.

§ 2.

Minul on hea pliiats. Sinul on kallis nuga. Temal on ilus raamat. Meil on ſuur tuba. Teil on uus pink. Neil on wana maja.

Minul (mul) on — jag har
Sinul (ſul) on — du har
Temal (tal) on — han, hon har
Meil on — vi ha
Teil on — I haven, Ni har
Neil on — de ha
Mis ſul on? Mis Teil on?

§ 3.

Mina olen wäike poiſs. Sina oled hea laps. Tema on uſin õpilane. Meie oleme täna koolis. Teie olete igapäew kodus. Nemad on juba klaſſis.

Mina (ma) olen — jag är
Sina (ſa) oled — du är
Tema (ta) on — han, hon är
Meie (me) oleme — vi äro
Teie (te) olete — I ären, Ni är
Nemad (nad) on — de äro.
Kes ſa oled? Kus ſa oled?

§ 4.

Minu käſi on haige. Sinu joonlaud on ſirge. Tema mütš on uus. Meie maja on wäike, aga ilus. Teie raamat on juba wana. Nende koer on wäga kurt.

Minu (mu) — min, mitt; Meie — vår'vårt.
Sinu (ſu) — din, ditt; Teie — Eder, Edert.
Tema (ta) — hans, hennes; Nende — deras.

Kelle raamat, pliiats, ſulg ſee on?

§ 5.

Lars on juba ſuur poiſs. Ta on kaksteiſt aâstat wana. Tema käib koolis. Ta õpib hästi. Ta on alati lahke ja röömus. Jialgi ei ole tal igaw. Lars on tubli poiſs.

Mina õpi=**n** — jag lär
Sina õpi=**d** — du lär
Tema õpi=**b** — han lär
Meie õpi=**me** — vi lära
Teie õpi=**te** — I lären, Ni lär
Nemad õpi=**wad** — de lära.

Konjugera härefter käi=ma (gå), mängi=ma (leka), kirjuta=ma (skriva). Berätta samma slycke i:I och II person (Mina olen resp. Sina oled juba suur poiss).

§ 6.

Koolipoisi tahwel on katki. Pliiatsi ots on teraw. Maja katus on wana. Ahju uks on terwe. Lauа jalg on jäme.

Märk: Genetiv-kasus svarar på frågan vems? vars? T. ex. poisi — gossens, ahju — ugnens, lauа — bordets osv. Genetiv formerna se i ordförteckningen i bokens slut.

Kelle raamat, müts, maja see on? Mis on katki? Kelle raamat on terwe?

***

Minu isamajakene.

Minu isamajakene
Linnupesa sarnane
Siiski ma, kui linnukene,
Igatsen ta järele.

***

§ 7.

Kewadel sulab lumi ja jää. Päike paistab soojalt. Linnud tulewad tagasi. Rohi katab maad. Puud on lehtis. Lilled õitsewad. Kewade on ilus aeg. Iggaüks armastab siis wäljas wahas õhus olla.

Märk: Flertalets ändning är d. Flertalet bildas från entalets genetiv genom tillägg av ändbokstaven d. T. ex.: lill, lille, lilled — blomma, blommans, blommor; käsi, käe, käed hand handens, händer osv.

Bilda flertalet av alla ord, som du redan känner.

§ 8.

Präpositioner på frågan **var?**

Leib seisab laua peal. Kass magab pingi all. Õpetaja seisab tahwli juures. Tool seisab ahju taga. Laps istub ukse ees. Piim on kannu sees. Kahe ukse wahel on linnupesa.

Märk: Präpositionerna: peal (på), all (under), juures (vid), taga (bakom), ees (framför), sees (i, uti), wahel (mellan) måste stå efter ord i genetiv-kasus.

Mis on laua peal? Mis on õue peal? Mis kaswab maja ees, maja taga? Kus ja seisad? Kus ja istud?

Märk:

kannu sees — kannus;
metsa sees — metsas;
maja sees — majas;
toa sees — toas;
pingi peal — pingil;
laua peal — laual;
põranda peal — põrandal;
katuse peal — katusel;
mere peal — merel; osv.

§ 9.
Minu kodukoht.

Kaugel metsa taga seisab wäike maja, ilusa rohtaia sees. See on minu isamaja. Selles majas elame meie kõik üheskoos: isa, ema, wennad, õed. Maja ees on kena lillepeenar; maja taga kaswawad õunpuud. Eemal paistab sinine meri. Mere kaldal seisab paat. Metsa ja mere wahel on lai, roheline põld.

Kus on sinu isamaja? Kes elab selles majas? Missugune on see maja?

§ 10.
Kask.

Üks kask meil kaswab õues
Just maja ukse ees,
See oli lapsepõlwes
Mu armas seltsimees.
Ta andis wilu warju,
Ta mahl mind kosutas,
Ta kohin sagedasti
Mu südant jahutas.

Imperfekt.

mina teg=in — jag gjorde
sina teg=id — du gjorde
tema teg=i — han, hon gjorde
meie tegime — vi gjorde
teie teg=ite — I gjorden, Ni gjorde
nemad teg=id — de gjorde

På samma sätt konjugeras verba: näg-ema (se), tul=ema (komma), pes-ema (tvätta), pid=ama (måste), ol=ema (vara); jä=äma (bliva), ja=ama (få); jo-oma (dricka);

konjugeras i imperfekt: mina jõin, sina jõid, tema jõi, meie jõime, teie jõite, nemad jõid. På lika sätt: sööma (äta)— sõin, sõid osv., looma (skapa)— lõin, lõid osv., lööma (slå)— lõin, lõid osv., tooma (hemta)— tõin, tõid, tõi osv.

Alla övriga verba konjugeras enligt följande mönster:

Imperfekt.

mina kirjuta-sin — jag skrev
sina kirjuta-sid — du skrev
tema kirjuta-s — han, hon skrev
meie kirjuta-sime — vi skrevo
teie kirjuta-site — I skreven, Ni skrev
nemad kirjuta-sid — de skrevo

§ 11.
Ära naera teise õnnetuse üle.

Hunt kukkus auku. Seda nägi rebane. Ta hakkas hunti pilkama ja keksis augu ümber. Ta hüüdis hundile: „Sa oled loll! Sa ei saanud aru, et kawalad inimesed selle augu siia rumalate huntide jaoks tegid. Paras sulle nüüd!"

Waewalt jõudis rebane need sõnad ütelda, kui ta ise komistas ja alla hundile selga kukkus.

Märk:
hunt (vargen), hundile (genetiv hundi), åt vargen; isale — åt fadren; õpetajale — åt läraren; kaupmehele — åt köpmannen.

Kuhu kukkus hunt? Kes seda nägi? Mis rebane tegi? Mis ta ütles? Kuida käis rebase käsi?

§ 12.
Ohtu laul.

Öö nüüd jõuab jälle
Oma rahuga,
Kuldne õhtu päike
Läinud hingama.
Heinamaal weel kõlab
Ükſik lauluheal·
Lahke ööpik laulab
Halja oksa peal.
F. Kuhlbars.

Märk: wend (broder), wennaga (med brodern); kirwes (yxa), kirwega (med yxan); pliiats (blyſtift), pliiatſiga (med blyſtift); rahu (ro), rahuga (med ro) oſv. (genetivformen + ändbokſtäverna ga).

§ 13.

Märk:

Iſa on — fadren är	Iſal on — fadren har
Õde on — ſyſtern är	Õel on — ſyſtern har
Wend on — brodern är	Wennal on — brodern har
Poiſs on — goſſen är	Poiſil on — goſſen har
Hobune on — häſten är	Hobuſel on — häſten har
Ema oli — modern vår	Emal oli — modern hade
Sõber oli — vännen var	Sõbral oli — vännen hade
Kaupmees oli — handelsmannen var	Kaupmehel oli — handelsmannen hade.

Formen iſal, õel, wennal oſv. kallas adeſſiv-kaſus och bildas från genetiv genom tillägg av ändbokſtaven l. Bilda exempel!

Kes on ſiin? Kes oli ſeal? Kellel on neli jalga?

§ 14.
Helde süda.

Ema kinkis Hansule sündimispäewal wiis marka raha. Poisil oli kingituse üle hea meel. Ta tahtis enesele selle raha eest õunu osta. Kui ta parajasti poodi läks, nägi ta tee ääres waest kerjajat. Hansul hakkas kerjaja üle hale meel. „Sellel mehel ei ole leiba, mina aga tahtsin omale õunu osta!" mõtles ta ja andis raha kerjajale, ise aga jooksis ta ruttu koju.

Kes kinkis Hansule raha? Kui palju raha kinkis ema Hansule? Mis tahtis Hans rahaga teha? Keda nägi Hans tee ääres? Mis mõtles Hans? Mis ta tegi? Kellel oli helde süda?

§ 15.

Präpositioner på frågan **vart**?

Kass hüppas laua p e a l e. Poiss ronis pingi a l l a. Õpilane läheb tahwli j u u r e. Siin põgenes ahju t a h a. Kiwi kukkus akse e t t e. Ema kallas piima lähkri s i s s e.

M ä r k: Präpositionerna peale, alla, juure, taha, ette, sisse svara på frågan v a r t? och ordet framför dem måste stå i genetiv-kasus.

Kuhu sa läked? Kuhu jooksis jänes? Kuhu kukkus sulg? Kuhu sa panid pliiatsi? Kuhu istutas isa õunpuu?

§ 16.

M ä r k:

lähkri sisse — lähkrisse,
toa sisse — tuppa

metſa ſisse — metſa (läs: mettſa)
ahju sisse — ahju (läs: ahhju)
poti sisse — potti osv.

Formerna lähkrisse, tuppa, metsa, ahju, potti kallas illativ-kasus. Entalets illativ-former måste läras för varje ord särskildt (se ordförteckningen): flertalets illativ bildas från flertalets genetiv + ändbokstäverna -sse. T. ex. flertalets genetiv: majade + ändbokstäverna sse — majadesse (betyder samma som majade sisse).

Pane puud ahju. Wend läks metsa. Ema tõi jõulupuu tuppa ja pani ta nurka püsti. Kirwes kukkus merre (meresse). Kirjuta oma nimi raamatusse. Kirjutage omad nimed raamatutesse. Sügisel tulewad hiired majadesse.

§ 17.
Hea õde.

Isa tahtis oma kahele lapsele rõõmu teha, seſt et nad kõigiti sõnakuulelikud ja usinad olid. „Lapsed," ütles ta ühel kewadisel hommikul, „täna wõtan ma teid onupoja juurde kaasa; seal wõite suures õunpuuaias niipalju ümber hüpata, kui süda lustib. Pange endid walmis!"

Nende sõnadega läks ta wälja. Tema wäikene poeg kargas kargas rõõmu pärast kui jänes toas ümber, ajas sellejuures aga kogemata iluſa roosipoti ümber. Pott läks katki. Õde Liisa jookſis ruttu ligi ja hakkas tükka maast üles korjama. Sel silmapilgnl tuli isa sisse.

„Noh Liisa, mis sa tegid?" küsis ta paha meelega.

„Armas isa, ära ole wihane!" palus Liisa. „Wihane ma ei ole, aga et sa wõõras kohas ka niisuguſt kurja ei teeks, jääd sa täna koju!" ütles isa. Ma jään hea meelega koju," wastas hea laps, „kui sa aga pahane ei ole."

Seal ei wõinud wend enam wait olla; piſarſilmil astus ta iſa ette ja ütles: „Mitte Liiſa ei ole ſüüdlane, waid mina; mina tegin waagna katki, minu kohus on koju jääda!“

Laste auſus liigutas iſa, ta wõttis nad hõlma ja ütles: „Teie olete mõlemad mu armſad lapſed. Teie wõite mõlemad kaaſa tulla.“

Jakobſoni kooli Ingemisr.

§ 18.

Märk: Pâ på frågan vart? överſättes ofta med allativ-kaſus (ändbokſtäverna -le, T. ex.:

Õpetaja pani raamatu lauale — läraren lade boken på bordet (vart?).

Kivi kukkus katuſele — ſtenen föll på taket (vart?)

Laew ſõitis wälja merele — ſkeppet for ut till ſjös (vart?).

Tööliſed läkſid põllule — arbetare gingo på åkern (vart?).

Jämför med § 11.

Kanad lendawad õrrele. Loomad lähewad karjasmaale. Suwel minnakſe heinamaale niitma. Ma lähen päraſt lõunat järwele kala püüdma. Kewadel, kui meri lahti läheb, ſõidab iſa oma laewaga merele. Enne paneb ta laewale uued purjud, parandab laewalage ja muretſeb laewale uue ankru.

§ 19.

Sääſk ja härg.

Sääſk lendas härja ſarwele. Natukeſe aja päraſt ütles ta härjale: „Kui ſul raske on minu kanda, ſiis

ütle mulle julgesti, ära karda ühtigi!" „Loomakene, ma ei tunne, kas sind on või mitte!" wastas häeg naeratades.

Märk:

loom — djur,	loomakene — litet djur;
poiss — gosse,	poisikene — liten gosse;
sõber — wän,	sõbrakene — liten wän;
lill — blomma,	lillekene — liten blomma;
maja — hus,	majakene — litet hus osv.

Formerna med »kene begagnas också som smeknamn (emakene, isakene, õekene, wennakene osv.) Bildas från genetiv-kasus genom tillägg av ändelsebokstäverna »kene. Bilda exempel!

§ 20.

Märk:

Mina tean — jag wet	Mina ei tea — jag wet icke
Sina tead — du wet	Sina ei tea — du wet icke
Tema teab — han, hon wet	Tema ei tea — han, hon wet icke
Meie teame — wi weta	Meie ei tea — wi weta icke
Teie teate — I weten, ni wet	Teie ei tea — I weten icke, ni wet icke
Nemad teawad — de weta	Nemad ei tea — de weta icke.

ei ole — är icke	ei saa — får icke
ei tee — gör icke	ei maga — sover icke
ei õpi — lär icke	ei hakka — börjar icke
ei loe — läser icke	ei tunne — känner icke
ei kirjuta — skriver icke	ei too — hemtar icke
ei söö — äter icke	ei oska — kan icke
	ei mõista — förstår icke

Sa oled juba suur poiss, aga ei oska weel hästi lugeda. Kes noorelt ei õpi, see wanalt ei tea. Kes tööd ei tee, see süüa ei saa. Inimene, kes ei loe ega kirjuta, ei saa elus hakkama. Laiskus ei too kasu. Kurt ei kuule, pime ei näe, tumm ei räägi.

§ 21.

Befallnings och förbjudningsformer.

Loe! läs!	Lugege! läsen!
Kirjuta! skriv!	Kirjutage! skriven!
Õpi! lär!	Õppige! lären!
Tee! gör!	Tehke! gören!
Ole! var!	Olge! varen!
Maga! sov!	Magage! soven!
Hakka! börja!	Hakake! börjen!
Too! hemta!	Tooge! hemten!
Karda! frukta!	Kartke! frukten!
Jookse! spring!	Jookske! springen!
Istu! sitt!	Istuge! sitten!
Waata! se!	Waadake! sen!
Pane! lägg!	Pange! läggen!
Wõta! ta!	Wõtke! tagen!
Mõtle! tänk!	Mõtelge! tänken!
Pea! håll!	Pidage! hållen!
Seisa! stå!	Seiske! stån!
Küsi! fråga!	Küsige! frågen!
Osta! köp!	Ostke! köpen!
Müü! sälj!	Müüge! säljen!
Löö! slå!	Lööge! slån!
Laula! sjung!	Laulge! sjungen!
Nuta! gråt!	Nutke! gråten!

Samma former med föregående ära, ärge uttrycka förbjudning. T. ex.: ära karda! frukta icke! ärge nutke! gråten icke! ärge tehke! gören icke!

Bilda exempel med **ära** och **ärge** och förklara deras betydelse!

§ 22.

Estniska ordspråk.

1. Ära kiida iseennast, lase teised kiita.
2. Oma silm on kuningas.
3. Kes waletab, see warastab.
4. Puhas suu ja puhas käsi käiwad maailma läbi.
5. Ära maksa kurja kurjaga.
6. Enne mõtle, siis ütle.
7. Iga algus on raske.
8. Laiskus on kehwuse wend.
9. Nälg on parem kokk.
10. Oma kiitus haiseb.
11. Uhkus ajab auku.
12. Ülekohus ei seisa kotis.
13. Walel on lühikesed jalad.
14. Mis Juku ei õpi, seda Juhan ei tea.
15. Kes kahju kardab, see kasu ei saa.

§ 23.

Präpositioner på frågan: varifrån?

Mina tulen mere pealt. Sina leidsid laua alt sule. Ta tõi wenna juurest ilusa raamatu. Meie waatame nurga tagant. Teie tulete kaardi eest. Wõta raamatud kasti seest wälja.

Märk: Präpositionerna pealt (uppifrån), alt (nedifrån), juurest (från), tagant (bakifrån), eest (framifrån) och seest (ur) svara på frågan varifrån? och ordet framför dem måste stå i genetiv-kasus. Kust sa tuled?

§ 24.

Märk:

mere pealt — merelt
laua pealt — laualt
katuse pealt — katuselt
põranda pealt — põrandalt
põllu pealt — põllult

metsa seest — metsast
metsade seest — metsadest
kasti seest — kastist
maja seest — majast
toa seest — toast osw.

Suits tuleb ahjust. Loomad tulewad karjasmaalt koju. Millal jõuawad kalamehed merelt tagasi? Reisija tuli kaugelt teelt. Ma olen raskest töösk wäsinud. Karud ja hundid on meie metsadest kadunud. Rahwas tuleb linnast laadalt.

Õpi elust eneseks —
See on tõsi igawest!

A. Piirikiwi

§ 25.

Talwel.

Küll on kena kelguga
Hangest alla lasta;
Kaugel luhal särawad
Jää ja lumi wasta.

Lumehelbed hiilgawad,
Puudel ehted uued;
Kadakatel karjasmaal
Seljas lumekuued.
Reinhold Kamsen.

§ 26.

Aus poiss.

Lars leidis tee pealt iluſa walge peaga noa.

„Kelle see nuga ometi on?“ küsis poiss eneselt mitu korda. Wiimaks tuli tal meele, et ta kooliwend Hans omale hiljuti uue noa oli ostnud.

„Ahaa, see on wist Hansu nuga! Wiin ta kohe ära.“

Ta tegi seda. Hansul oli wäga hea meel, et ta noa jälle kätte sai. Ka Lars oli röömus, et ta oma sõbrale head meelt oli saanud walmistada.

§ 27.

Adjektiwernas komparation.

Positiw.	Komparatiw.	Superlatiw.
suur stor	suure=m större	kõige suurem störſta
tark klok	targe=m	kõige targem
kallis dyr	kalli=m	kõige kallim
lahja mager	lahje=m	kõige lahjem
hea god	parem bättre	kõige parem bäſt.

Märk: Komparatiwen ſlutas på m, ſom tillfogas till adjektiwens genetiwkaſus, warwid [illegible]okalen oftа ändras till e.

Superlatiwen bildas wid att föreſätta komparatiwenordet **kõige** (allra).

Targem annab järele. Mida rumalam, ſeda uhkem (mida — ſeda ju — desto). Mida rikkam, ſeda ihnſam. Parem pool muna, kui tühi koor. Inglismaa on kõige ſuurem riik maailmas. Hiinamaa on kõige wanem riik. Himalaja mäed on maailma kõige kõrgemad mäed.

§. 28.

Kas tunned maad?

Kas tunned maad, mis Peipſi rannalt
käib Läänemere rannale,
Ja Munamäe metſalt, murult
Käib lahke Soome lahele?
See on ſee maa, kus minu häll
Kord kiikus ja mu iſadel.
Seſt laulgem nüüd ja ikka ka:
See ilus maa on minu kodumaa!

Märk: Befallningsform för flertalets I perſon: laulgem (ſjungom), istugem (ſittom), mingem (låtom oſs gå), olgem (warom), tehkem (görom) oſw.

Mingem metſa, istugem maha, tehkem tuli üles, laulgem ja olgem rõõmſad!

Säg detſamma i entalets och flertalets II perſon! (§ 21).

§ 29.

Lõwi ja hiir.

Lõwi magas. Kogemata jooksis hiirekene üle tema käpa. Lõwi ärkas ja püüdis tülitaja kinni. Hiir hakkas paluma: „Aus lõwi, laſe mind lahti! Ma tahan

ſulle ſelle eeſt terwe eluaja tänulik olla ja ſu lahkuſt ſulle taſuda! "

Lõwi naeris ja ütles: „Sa oled päris naeruwäärline! Mis tänu wõid ſina minule ülesnäidata?" Siiski luſi ta hiire minna.

Kord ſattus lõwi küttide poolt ülesſeatud wõrku. Küll rabeles tugew loom, aga köied olid tugewamad, kui tema jõud. Lõwi kiſa peale tuli hiir ſinna. Ta näris wõrguköied katki ja lõwi peaſis lahti.

„Ma olin rumal, kui ſind omas uhkuſes halwaks pidaſin. Nüüd näen, et ka kõige wäetima ſõprus waheſt kaſulik wõib olla!"

§ 30.

Märk:

ſulg — penna	ſuleta (eller ilma ſuleta) utan penna.
	ſulgedeta (eller ilma ſulgedeta) utan pennor.
iſa — fader	iſata — utan fader
	iſadeta — utan fäder
raamat — bok	raamatuta — utan bok
	raamatuteta — utan böcker
laew — ſkepp	laewata — utan ſkepp
	laewadeta — utan ſkepp (flertal)

Waluta wingub, jaluta jookſeb. Wäike laps on koduta. Ilma raamatuta on raske õppida. Ilma toiduta ja joogita ei ela keegi. Ilma metſadeta oleks meie loodus inetu.

Hur är på eſtniſka: utan kniw, utan hus; utan blyſtift oſw.?

§ 31.

Märk:

lugema — läsa	lugemata — utan att läsa, oläst.
kirjutama — skriwa	kirjutamata — utan att skriwa, oskrifwet.
teadma — weta	teadmata — utan att weta, owetande, oweterlig.

osw.

Raamat jäi mul lugemata. Kiri on alles kirjutamata. Ma unustasin ütlemata. Ülesanne on õppimata. Maja on koristamata. Ilus laul jäi laulmata.

§ 32.

Ettewaatamata poiss.

Juhan jookſis suwisel palawal päewal metsas, oli higine ja jänus. Ta ruttas lähemasse külasse, leidis seal kaewu ja jõi külma wett himu täis. Ta teadis küll, et sooja ihuga külma wett juua ei tohi, aga ta ei hoolinud sellest, waid mõtles: „Mis see natuke külma wett mulle ikka teeb!“

Kui Juhan koju jõudis, tundis ta külma wärinat omas kehas. Warsti pidi ta juba woodisse heitma. Ta jäi raskesse palawikuhaigusesse ja põdes mitu nädalat..

Küll kahetses ta oma mõtlemata tegu, kuid see oli nüüd juba hilja. Suure waewaga ja kallite rohtude waral sai Juhan omast haigusest wõitu.

Hobusega tuleb, härgadega läheb!

§ 33.

Ka loom tunneb walu!

Matsil oli kõlwatu wiis loomi piinata. Iseäranis

pidid parmud ta käes walu tundma. Ta püüdis parmud kinni ja pani neile pikkadest kasteheina kõrtest sabad taha. Kui waesed loomakesed kõrsi wedada ei suutnud ja maas rübelesid, siis tundis Matsi süda kõomu.

Kord juhtus isa poisi tooreft lõbu nägema. Ta seletas, et ainult hoolsamata ja nurjatumad lapsed elajaid piinawad. „Loom tunneb ka walu, ehk ta küll iga kord ei kisenda," manitses isa. Matsil hakkas rumalast tembust häbi, ja sest ajast peale ei piinanud tema loomi kunagi enam.

Kampmani Lugemisraamat.

§ 34.

Sitikas.

J. Tilk.

Poiss nägi maanteel puruks tallatud sitika ja ütles: „Küll on sitikas rumal loom! Tema tuleb rooja päraft maanteele, kus ta nii hõlpsasti wõib elu kaotada!" „Maanteel käijate hulgas on niisama rumalaid," arwas isa. „Nemad annawad oma elu hädaohusse asjade eest, mille wäärtus põrmugi suurem ei ole."

§ 35.

Tuletikud.

Ükſinda toas olles tõi wäike Paul kapist tuletikud wälja ja hakkas nendega mängima. Seda wallatust oli ema ammu keelanud; nüüd pidi Paul sõnakuulmata meele eest palka saama. Kui poiss esimese tiku toosi küljelt minema nipsutas, põletas ta oma sõrme ära. Tikk aga kukkus isa woodisse, ja warsti pääsis toas tuli lahti.

Pauli hädakisa kuuldes ruttasid naabrid tuppa ja said weel suure waewaga tule ärakustutada. Woodi oli aga põlenud, ja isa pidi öösel põrandal magama. Paul jäi jõuluks ilma kingituseta, sest et isal raha uue woodi ostmiseks ära kulus.

Kampmani Lugemisraamat.

§ 36.

Tark harakas.

C. R. Jakobson.

Tulisel heina ajal, kui wett metsast kusagilt saada ei olnud, leidis harakas heina sao ääres weelähkri. Ta katsus seest juua, aga oma lühikese nokaga ei saanud ta wett kätte. Ta nokkis wastu laudu, aga need olid liig paksud. Siis katsus ta lähkrit ümber wisata; selle tarwis oli ta jõud liiga kasin. Wiimaks tuli talle targa järelmõtlemise läbi hea nõu. Ta kandis wäikseid kiwa kokku ja wiskas neid nii palju lähkrisse, 'uni see hakkas üle jooksma. Nüüd wõis ta oma jänu kustutada.

§ 37.

Õiglane meel.

C. R. Jakobson.

Suurtsugu mees laskis oma tõlla ees sõita ja jalutas ise maantee peal järele. Seal tuli wäike külapoiss ema juurde ja palus kolme kopikat, et seega haigele emale leiba osta. Reisija wastas, et temal kolmekopikalisi raha ei ole.

„Kas teil sugugi raha kaasas ei ole, aus herra?" küsis poiss.

„Mitte wähemat kui rublatükid," ütles herra, „ja rubla on sinu kohta palju."

„Oh aus herra," palus poiss, „andke mulle rubla; pool wersta siit metsa taga on küla kõrtsiga, ma wahetan ja toon teile peenikese raha tagasi."

Herra naeris, andis rubla poisi kätte ja ütles: „Ma astun tasahiljukesi edasi, tule pea ja too minu raha tagasi!" Aga iseeneses mõtles ta! „Ei see ennast enam näita; ta mõtleb, ega see wõõras mind ei tunne, ta ei wõi mind ka enam üles leida. Mis mind siis sunnib temale raha tagasi andma?"

Juba werst maad oli ta edasi läinud, seal käskis ta tõlla seisma jätta, et sisse istuda ja tuhatnelja edasi sõita. sest ta mõtles: „Ega ta enam ei tule!" Aga poiss tuli jookstes, tõi ümberwahetatud raha ja palus nüüd kolme kopikat.

Herra küsis: „Ütle ometi, wäike mees, mispärast sa kõike raha omale ei pidanud, sest rubla on ju rohkem kui kolm kopikat?"

„Ma ei ole waras!" ütles poiss ruttu. „Minu ema ka ei warasta, ta nälgib ennem."

See wastus rõõmustas herra südant ja ta kinkis poisile terwe rubla. Aga Jumal õnnistas seda poissi, temast sai päraft kuulus mees.

§ 38.

Sõgisel.

Fr. Kuhlbars.

Teele, teele, kurekesed,
Üle metsa, maa,
Üle suurte linnade,
Üle mere ka!

Ikka, ikka lõuna poole,
Kus Egiptimaa!
Kui siis jälle meie rajad,
Kuulwad teie häält,

Siis on paksud lume mäed
Löpnud siit ja sealt.

Tooge meile lilleaed
Pika reisi pealt!

§ 39.

Riie ei [illegible] meest.

E. M. Jakobson.

Hansuke läks kooli, suur lapp pükste peal põlwe otsas. Üks tema kaasõppijatest pilkas kehwade wanemate last ja hakkas teda lapipoisiks nimetama.

„Miks sa seda temale kätte ei tasu?“ küsis lähem kooliseber, „ma ei lubaks mitte enesele niisugust sõna ütelda.“

„Oh!“ wastas tark poiss, „ega sa ometi ei arwa, et ma paigaku riide pärast häbi peaksin tundma, kui ta puhas on. Ma olen rõõmus, et mull hea ema on, kes minu riideid millalgi ei lase katkeda. Ma olen uhke oma lappide üle oma ema pärast. Sellepärast tänu Jumalale, et ta minule nii hea ema on andnud.“

§ 40.

Maiuse palk.

J. Pärn.

Mihkel oli wäga [illegible] poiss. Ta näppas ema kapist tihti mõileiba, koort ja rooska piima. Kord wõttis isa suwisel päewal mesipuust kärgesid wälja. Mihkel pani tema tööd teraselt tähele ja sõi mõne tüki kärgesid meega ära. Kui wanemad pühapäewal kirikusse tõttasid, tuli Mihklil kange meehimu peale. Ta püüdis ema kapi ust lahti teha, aga lukk ei andnud järele. Wiimaks tõmbas ta peitli warnast ja ruttas aeda. Seal kangutas ta ilma

suurema waewata mesipuul kaane lahti ja tõmbas tüki kärge wälja. Aga nüüd oli mesilaste pere tema kukil. Mesilinnud nõelasid teda hirmsasti, ega annud maiale enne rahu, kui ta isa sängi teki alla puges. Mihkli pea ja kael paistetasid nõnda üles, et poiss mitmel päewal ei õieti silmi lahti ega wabalt toitu alla saanud.

Märk:
Ta näppas wõileiba (partitiw kasus) — han stal smörgås (en del av smörgå eller ett obestämt antal smörgåsar.)
Ta näppas wõileiwa (akkusatiw kasus) — han stal smörgåsen (hela smörgåsen)
Isa ostis hobust (part). — fadren handlade häst.
Isa ostis hobuse (akk.) — fadren köpte häst.

Wend tegi laua. Wend tegi lauda. Sepp teeb kirwest. Sepp teeb kirwe. Õde tõi wee tuppa. Õde tõi wett tuppa.

Regel: Partitivkasus begagnas för att beteckna en fortfarande, ofullbordad handling eller att handlingen beträffar icke hela objekten, utan en del av den.

Bilda exempel!

§ 41.

Aus tegu.

J. Kunder.

Aastal 1881 tehti Tallinnamaal taluperemehele oksjon, sest et ta renti ei jõudnud ära maksa. Kohtumees astus haamriga kraami juure ja ütles: „Nüüd algab müümine! Kes enam pakub, see saab asja omale.“

Kohtuteener tõi kohe suure kuke korwiga lauale. Pe-

silmad pesemata, särgid määritud ja katkised. Wäikene laps roomas räpasel põrandal, paar suuremat poissi riidlesid, aga kolmas lamas haigelt woodis. Ei olnud ainustgi inimest nende järele waatamas.

Jukukesele tuli meele, et naabri talu ema hiljuti oli ära surnud. See ajas Juku mõtlema, kui raske põli temalgi tuleks, kui tal armas ema puuduks. Juku ruttas koju, kaisutas ema kõwasti ja sosistas: „Ema, armas ema!"

Kampmani Lugemisraamatust.

§ 43.

Kabel.

K. Malm.

Mäe peal wäike kabel seisab,
Paistab alla kaugele.
Orus, oja kaldal hõiskab
Priske karjapoisike.

Tornist kõlab kellahelin,
Surmalaulu lauldakse;
Poisi laulmine jääb soiku,
Ta jääb kuulma ülesse.

Neid, kes enne orus hõisand,
Lauluga seal wiiakse.
Poisike, ka sulle mäe peal
Nõnda ükskord lauldakse.

§ 44.

Märk:

Mina olen lugenud, teinud, olnud, näinud
jag har läst, gjort, warit, sett
Mina olin lugenud jne. jag hade läst osw.

Tema on selle raamatu juba mitu korda läbi lugenud. Kui meie paadil purjed olime maha wõtnud, ja

remehe wäike tütar hakkas nutma ja paluma: „Pai külaonu, ära müü seda kukke ära! Meil ei ole mitte enam teist, kes meile siis weel hommikul ja öösel laulab?"

Kohtumees ei tohtinud selleſt midagi hoolida, ehk lapse palwe ta südant küll liigutas. „Mis te pakute selle kuke eest!" hüüdis ta korwi sisse näidates.

„Kakskümmend wiis kopikat!"

„Esimeſt korda kakskümmend wiis kopikat! Kes pakub enam? Teist korda kakskümmend wiis kopikat! Kes pakub enam?" hüüdis kohtumees. „Kolmat korda . . ."

„Wiiskümmend rubla!" hüüdis keegi walju healega rahwa seast. Kõik waatasid kohkunult pakkuja poole. Mõned pidasid asja naljaks, teised arwasid selle mehe kerge aruga olewat. Seal astus mees ise ette ja pani wiiskümmend rubla laua peale, wõttis siis kuke ja andis wäikese tüdruku kätte, üteldes: „Säh, wõta, lapsuke, oma kukk tagasi."

„Kohtumees luges raha üle ja ütles: „Selle rahaga on rendi wõlg tasutud; — lõpetan oksjoni."

Kõik rahwas kuulis ja nägi seda lugu liigutatud südamega ja hakkas wiimaks ausat meest suure healega kiitma. Aus mees aga kabus teiste sekka ja ei lausunud ise sõnagi.

Märk: kakskümmend wiis kopikat (partitiwkasus), kuus lauda (partitiw) osw. Ord efter talord sättas i entalets partitiw kasus.

Bilda exempel!

§ 42.

Emata lapsed.

Jukukene läks kord naabri talusse. Siin märkas ta, et naabri lapsed wäga koristamata olid: pead sugemata,

linni ſidunud, astuſime maale. Kes tööd teinud ja waewa näinud, on palga wäärt.

Suur tükk ajab ſuu lõhki.

Koer leidis kuskilt ſuure kondi. Sellega jooksis ta üle ſilla kojupoole. Wette waadates nägi ta ſeal teiſe koera, kelle niiſamaſugune kont ſuus oli. Haugatades hüppas ta ſillalt alla, et teiſelt koeralt kondi ärawõtta. Seal juures kukkus ta oma kont wette. Suure waewaga pääſis ahne koer kaldale, kuid ta kont jäi jõkke.

§ 45.

Märk:

Mina (ſina jne.) ei tea	jag (du oſw.) wet icke.
Mina (ſina jne.) ei teadnud	jag (du oſw.) wiſste icke.
Mina (ſina jne.) ei olnud	jag (du oſw.) war, woro icke
Mina ei ole näinud	jag har icke ſett.
Mina ei olnud näinud	jag hade icke ſett.

Lars ei olnud weel linnas käinud. Ta ei teadnud, misſugune linn õieti wälja näeb, olgugi, et ta palju linnaſt oli kuulnud. Ükskord aga wõttis iſa ta eneſega ühes linna. Koju tulles teadis Lars palju rääkida, mis ta linnas oli näinud. Eſimene linnareis ei läinud Larſil niipea meeleſt.

Kes teiſt on linnas käinud? Mida olete ſeal näinud?

Berätta det i I perſon (Mina ei olnud weel linnas käinud oſw.)

§ 46.

Õhtu päike.

Kuldne õhtu päike,
Ilus oled sa,
Kui sa wiimse läike
Saadad üle maa!

Rõõmsaks teed mu meele,
Kui sind näen ma!
Laulma paned keele
Õhtu ehaga!

Une rüppe heidad,
Päike, puhkama,
Hommikul sa koidad
Une iluga!

§ 47.

Räägi alati tõtt!

Kord oli üks wäike poiss, nimega George. Sünnipäewal tinkis isa temale wäikese kirwe. Poisil oli kirwe üle hea meel. Ta läks õue ja raius kirwega, mis ette juhtus. Siis läks ta aeda. Ta raius seal ühe noore kirsipuu küljest koore ära.

Kui isa aeda tuli, nägi ta wigastatud puud.

„Kes on seda teinud?“ hüüdis ta paha meelega.

Wäike George oli seal.

„Isa, ma ei wõi waletada, mina raiusin seda puud, mina olen süüdlane!“

Suur oli isa kurbus rikutud wiljapuu üle, aga ta oli rõõmus, et ta poeg ei waletanud. Ta andis pojale andeks.

Wäike George sai päraſt tähtsaks mehels, ühels kuulsamatest, kes iganes elanud. Tema nimi oli George Washington.

§ 48.

Toit ja kehakate.

Meie peatoit on leib. Leib tehakse rukki- ja nisujahust. Rukis, nisu ja teised terawiljad: kaer, mais, riis j. t. kaswawad põllul. Põldudel kaswawad ka mitmesuguséd muud kasulikud taimed: juurwiljad — kartulid, naerid, kaunwiljad — oad, erned, läätsad; kiudtaimed — lina ja kanep. Suhkrunaerist tehakse suhkrut. Köögiwiljaaias kaswatame kapsaid, porgandid, kaalikaid, erneid, türgiube, kurkisid, peetisid, salatid j. m. Wiljapuud ja pööśad annawad meile maitsewaid õunu, pirnisid ja mitmesuguseid marju.

Loomadelt saame liha ja piima toiduks, willa ja nahka kehakatteks. Piimast tehakse wõid ja juustu. Mereśt, jõgedest ja järwedest püütakse kala.

Maapõuest ja mereweest saadakse soola.

Kehakatteks tarwitab inimene riiet ja jalawarjusid. Riie tehakse linast, mis meie põldudel kaswab, puuwillast, mida soojadelt maadelt sisse weetakse, ning willast, mida meie kodulambad annawad.

Jalawarjud — saapad, kingad, pastlad — tehakse looma nahkadest.

Põlluharimise ja mitmesuguste muude tööde ja ehituste juures tarwitab inimene rauast ning muudest metallidest tehtud tarbeasju. Metallid: raud, wask, tina, tsink, kuld, hõbe jne. saadakse mägedest ja mujalt maapõuest.

Maapõuest saame ka tähtsaid walgustuse ja kütteaineid — nahwtat ja kiwisütt.

Kõik, mis inimesele ülespidamiseks tarwis, saawutab ta töö abil looduse rüppest. Ilma tööta surekśime nälga.

Seepäraſt peame tööd auſtama ja temaſt lugu pidama.

Töö on rikkuſe alus
Onnis, losſis ja talus!

§ 49.

Märk:

tehakſe — görs (man gör)	tehti — gjordes (man gjorde)
wõetakſe — tas (man tar)	wõeti — togs (man tog)
ſaadakſe — fås (man får)	ſaadi — fick (man fick)
tarwitatakſe — begagnas (man begagnar)	tarwitati — begagnades (man begagnade).

Kooreſt tehakſe wõid. Metſaſt toodi puid. Mereſt ſaadi kala. Raswaſt tehakſe küünlaid. Palkideſt ehitatakſe majad. Jahuſt küpſetatakſe leiba. Meie hobune osteti ära. Kaupluſes müüdi rauda ja ſoola. Minult küſiti eila, ſinult küſitakſe täna. Loomad aeti karjaſmaale. Talwel ſõidetakſe ſaaniga.

§ 50.

Mu iſamaa.

J. W. Janſen.

Mu iſamaa, mu õnn ja rõõm,
Kui kaunis oled ſa!
Ei leia mina iial teal
See ſuure laia ilma peal,
Mis mul nii armas oleks ka,
Kui ſa, mu iſamaa!

Sa oled mind ju sünnitan'd
Ja üles kaswatan'd!
Sind tänan mina alati
Ja jään sul truuwiks surmani!
Mul kõige armsam oled sa!
Mu kallis isamaa!

Su üle Jumal walwaku,
Mu armas isamaa!
Ta olgu sinu kaitseja
Ja wõtku rohkest õnnista',
Mis iial ette wõtad sa,
Mu kallis isamaa!